

Foto: J. Plaček

Tomislavov Dom na vrhu Medvednice — dovršen!

Posveta Tomislavovog doma (7 studenog 1937)

Guste jesenje magle davale su Zagrebu tužno obilježje. Čitav je tjedan padala kiša i pretvarala puteve na Medvednici u blatne kaljuže. Ali dok je u nizinama i u subotu bilo sve u magli, dotle je na Sljemuenu sunce obasjavalo naš novi Dom. Već u subotu kroz cijel dan dolazili su u Dom brojni planinari, našli su se tu na okupu naši drugovi iz Splita, Lipika, Daruvara, Senja, Sušaka, Klanjca, Petrinje, Karlovca i Sarajeva, a na večer došli su i izaslanici Slovenskog planinskog društva iz Ljubljane. Goste je pozdravio predsjednik matice HPD Dr. Ante Cividini. Nakon njegovog pozdrava razvila se je zabava, koju je prekinula »paljba« iz malog topa — znak za polazak na spavanje! I nekoliko je sati u Domu vladao potpuni mir, sve dok nije nesretni top opet stupio u akciju, pozivajući goste da ustaju. Neobičnu ovu budnicu pratili su zvuci harmonike i za čas su svi gosti ustali, sobe su bile pospremljene — sve je bilo spremno za posvetu. Sada su tek počele dolaziti povorke planinara, koje ni loši putevi nisu odvratili od njihove tvrde odluke, da prisustvuju posveti novog Doma. Uz zagrebačke planinare došli su i članovi brojnih podružnica: iz Daruvara, Gospića, Križevaca, Požegе, Samobora, Slavonskog Broda, a uz članove HPD-a bili su i članovi drugih društava: »Sljemeна« i »Runolist« iz Zagreba, Društva planinara u Bosni i Hercegovini iz Sarajeva i Banjaluke, »Romana-

nije« iz Sarajeva, Slovenskog planinskog društva iz Ljubljane i Maribora te »Skale« iz Jesenice. Osim planinara odazvala su se našem pozivu i hrvatska kulturna društva, pa su na proslavu došli izaslanici Družbe Braće Hrvatskog Zmaja, Hrvatskog kulturnog društva Napredak, Hrvatskog Skautskog Saveza, Društva Gorana, Društva Zagrebčana, Društva za Tomislavov spomenik, Društva za poljepšavanje grada Zagreba, Matice Hrvatskih Kazališnih Dobrovoljaca, Društva gradskih namještenika, Ski-kluba Zagreb, Sarajevskog zimsko-sportskog podsaveza i Hrvatskog prirodoslovnog društva.

Naročitu pažnju i priznanje našem društvu iskazao je Voda hrvatskog naroda Dr. Vladko Maček, koji je na posvetu Doma izasla svojeg izaslanika u osobi vrlo poštovanog i dragog nam hrvatskog narodnog zastupnika za grad Zagreb, gospodina Milutina Majera.

Osim predstavnika navedenih društava i mnogobrojnih članova središnjice HPD-a prisustvovali su posveti i mnogi ugledni zagrebački građani, predstavnici štampe. Općinu Šestine zastupao je načelnik g. Krajacic.

Nakon službe Božje, koju je sluzio domaći župnik šestinske velečasni gospodin Dr. Dukić, pozdravio je predsjednik Dr. Ante Cividini sve prisutne, u prvom redu izaslanika Vođe, narodnog zastupnika g. Milutina Majera, zatim je poimenično zahvalio svima onima, koji su svojim doprinosima ili suradnjom pridonijeli izgradnji Doma. Naročito je srdačno pozdravio začasne članove našeg društva gg. Ivana Gojtanu i Dra Radivoja Simonovića, koji su usprkos lošem vremenu i podmaklih godina došli, da sa svojim drugovima provedu u novom domu nezaboravne časove. Predsjednik podružnice u Gospiću i začasni naš član Ivan Gojtan donio nam je zanosni pozdrav s Visočice, a Dr. Simonović uz divne riječi i prekrasan dar: brojne fotografije hrvatskih planina i njihovih stanovnika, koje će slike krasiti novi Dom. Neka naši planinarski pioniri ili, kako ih je Dr. Cividini nazvao, naši velebitski hajduci, i na ovom mjestu prime srdačnu hvalu na iskazanoj nam pažnji i dao Bog, da ih doskora opet pozdravimo pod krovom Tomislavovog Doma.

Nakon svoga govora predložio je Dr. Cividini, da se s posvete Doma pošalje Družku pozdravna adresa, što su svi prisutni prihvatali burnim i dugotrajnim odobravanjem. Dr. Cividini zamolio je izaslanika Dra. Mačku, da taj pozdrav preda Vođi hrvatskog naroda.

Izaslanik Dra. Mačka zahvalio se je na našem pozdravu i izrazio srdačne želje za daljni uspješni rad našega društva. Govori Dra. Cividinija i Milutina Majera bili su pozdravljeni dugotrajnim pljeskom i ovacijama Družku.

Predstavnici gotovo svih zastupanih planinarskih i kulturnih društava i naših podružnica čestitali su na velikom uspjehu društva, a nakon dovršene svečanosti i proglašenja Doma otvorenim razgledali su uzvanici Dom.

Dok su se uzvanici sakupili u dvorani drugoga kata na svečani ručak, zabavljao se je »planinarski narod« u svim donjim prostorijama, gdje je svirao planinarski jazz podružnice »Japetić« u Samoboru, koji je u potpunom broju došao na posvetu Doma i mnogo pridonio veselom raspoloženju. Na svečanom ručku izredali su se brojni govornici, a za red brinuo se je strogi stoloravnatelj Dr. Šuklje. Svoju je dužnost izvršio na opće zadovoljstvo, dok je zbor naših mandolinista i gitarista svojim sviranjem ispunio stanke između govora.

Služba Božja na terasi uz Tomislavov dom — prvi čin u posveti novoga doma

Pred večer počeli su se gosti razilaziti, ali i onda, kada je Dom opet zasjao u sjajnoj rasvjeti reflektora i kada je vjetar jačim zamaskirao razvijao hrvatske trobojnice na Domu i pred glavnim ulazom, još uvijek su se brojni gosti nalazili u Domu, od kojega se nisu mogli tako brzo odijeliti.

Poslije podne došli su izaslanici dalnjih društava, tako da su na proslavi bila zastupana slijedeća društva i ustanove: Družba Braće Hrvatskog Zmaja, Hrvatsko kulturno Društvo Napredak, glavna podružnica u Zagrebu, Hrvatski Skautski Savez, Društvo Gorana, Društvo Zagrebčana, Društvo za Tomislavov spomenik, Društvo za poljepšavanje grada Zagreba, Matica hrvatskih kazališnih dobrovoljaca, Društvo gradskih namještenika, Hrvatsko prirodoslovno društvo, Ski-klub Zagreb, Sarajevski zimsko-sportski podsavet, Savez planinarskih društava, Slovensko planinsko društvo, središnje društvo u Ljubljani i podružnica u Mariboru, Društvo planinara u Bosni i

Hercegovini, središnjica u Sarajevu i podružnica u Banjaluci, Društvo planinara Romanija u Sarajevu, TK Skala — podružnica Jesenice, HTK Sljeme i HDP Runolist, Zagreb, zatim podružnice našeg društva: Vrani Kamen, Daruvar; Petrova Gora, Glina; Visočica, Gospić; Martinšćak, Karlovac; Cesograd, Klanjec; Kalnik, Križevci; Psunj, Pakrac; Zrinj, Petrinja; Sokolovac, Požega; Japetić, Samobor; Senjsko Biće, Senj; Dilj-gora, Slav. Brod; Mosor, Split i Velebit, Sušak.

Podružnice i društva, koja nisu odredila izaslanike na proslavu, čestitali su brzojavno ili pismeno, te svima, koji su prisustvovali proslavi ili svoju radost izrazili pismenom čestitkom, zahvaljujemo naj-srdačnje na pažnji. Jednako zahvaljujemo svim obrtnicima i radnicima, koji su na Domu uspješno i s mnogo požrtvovnosti radili. Hvala im!

Prošao je dan slave i naš novi Tomislavov Dom diže se ponosno pod glavnim vrhom Sljemena, naš novi Dom, koji će biti žarište hrvatskog planinarskog pokreta.

Preko Svilaje na Troglav

Boris Regner (Split)

Trećeg smo rujna na Muću, u praskozorje, ostavljali dom jedne plemenite splitske obitelji. Vrhovi brijege M o v r a n a tek su izranjali iz tame, a daleko, daleko pred nama nazrijevali su se obrisi S v i l a j e u neopisivom srebrnkastome sjaju. Mućko je Polje pokrivala tama i dubok mir. I mi, svladani ovom neobičnom jutarnjom šutnjom, bez riječi pratimo neprimjetno nastajanje dana.

U dugim zavojima penje se cesta iz Muća za O g o r j e, no mi je presijecamo gdje možemo i prelazimo oble, niske kose, išibane burom, sa tipičnim rastrganim kršem, sa niskim hrastovim grmljem i rijetkim iščehanim hrasticima. Monotona i obična slika izloženih zagorskih visoravni. Sretamo pospane komšiluke, oko kojih još miriše sinoćnji dim. Ni žive duše. Tek kad su se vrhovi i kose ožarili ružičastim sjajem, počesmo sretati čobanice, gdje »idu za blagom«. Što je dan više nastupao, više ih sretamo. Čude nam se, to se vidi, ali nitko nas ne zapituje, jer to ne dozvoljava prirodna uglađenost ovog siromašnog seljaka. »Sramota je pitati« — s tom izrekom započinje seljak svaki svoj upit. Kao da hoće prekoriti sebe zbog ljubopitnosti.

»Sramota je pitati«, započela je tako jedna seljanka videći da sam rasprostrio specijalnu kartu po zemlji — »al' jeste li vi oni, što mîrite planinu? Nasmiješih se od neprilike. — »Joj — sigurno će

rat, kad vi amo dohodite,« uzdahne skoro do plača seljanka, a ja ostadoh okamenjen pred tolikom naivnosti, ražalošćen nad djetinjim jadom odrasle žene. No bacivši pogled na ova pusta brda i na rijetke kućerke izgubljene u kamenu, na kameni relijef pejsaža pod sobom, koji je u sunčevu sjaju dobijao oštре sjene i nemilosrdni izgled čelika — bi mi jasno, od kuda je to da ova žena u svemu nalazi razlog tuzi. Žene su u ovom kraju neobično plahe. To smo mi imali prilike da iskusimo iste večeri. Toliko plahe, da će vas ostaviti bez krova na buri i kiši, što se neobično kosi sa urođenom gostoljubivošću u ovom kraju.

Otsada nas je pratila slika neobične bijede na dugim kamenim obroncima Svilaje. Kućerci raštrkani u moru razdrobljenog kamena, sa dva ili tri »oka« mršave zemlje, koju bura još nije pomela. Mršava stada, što melankolično cinkaju po obroncima, kržljave šumice i osamljeni bukvici. T r o l o k v e, K a p e t a n i c D o l a c, L i v a d i c e ... tužna su naselja, ogoljena, ofurena, bez ikakove draži.

Još jedna nagnuta, kamena ravan pa se pred nama rastvoriše dvije gorske kose (M a l i i V e l i k i K u r j a k, 1280 i 1328 m), koje su se u perspektivi pokrivale i otkrivale nam oku najviši vrhunac Svilaje, visok 1509 m, raščehan i divlji, »plišiv«, kako ga je okarakterisao jedan seljak. Ulagzimo u jedan zaravanak, pun mekane trave, u atrium, u predvorje vrha. Slika nije bez neke veličajnosti. Vrh nam je već zakrio polovicu neba — stoji pred nama kao div i usprkos svojim oblim oblicima nameće nam se veličinom.

Da izbjegnemo nagloj strmini, uzesmo kosi pravac penjanja po samoj trupini vrhunca, u pravcu sjeveroistoka, tako da smo se, nužno, udaljivali od vrha i zaobilazili ga. I uistinu izbismo na greben istočnije od kote 1313 i pređosmo na sjevernu padinu, na stranu bure. Pljusne nas oštři zamah vjetra. Bura se zaletila na nas i potresla nas jako. Ali u isti mah se, kao na udarac čarobnjačke palice, izmijeni i pejsaž oko nas.

Nestalo je beskrajnog sivog tona kamenih južnih obronaka, što su se ljeskali nesnosno poput čelika. Pod nama, u dubini, zacrnila se šuma. Danas, po prvi put, osjetio sam visinu i onaj neodređeni osjećaj, što ga bude nagli visovi. Zrak oko nas ima neki crnkasti odsjaj. Oblačno je i velike mase zraka crne se, poput duboka mora, na tmastoj podlozi Sinjskoga i Vrličkog Polja, koje vidimo skoro okomito pod sobom i čije obrađene parcele bakrenasto zasjaju, kad sunce probije oblake. Cetina je, danas, mutne indigo-plave boje i vijuga među vrbama i jablanima.

Sada gazimo travu, planinsku travu, žučkastu i kržljavu. Nailagzimo na busenje planinskih ruža, već ocvalih i sa jesenjim plodom.

Sa nešto žalosti mislim, kako su te iste ruže u srpnju na Kamešnici planini bile u punom cvatu i kako je ljeto u planini kratko. Srpanj, kolovoz, a sada je već jesen. Bura duva na nas kao da nas hoće stepsti sa gorskoga hrpta. Nad nama se miješaju magle. Sunce je bijela ploča. Silni dinarski lanac, sučelice nama, namrgodio se, natušio se. Oblaci se vuku po kosama i proplancima, a Troglov zavukao je glavu u magle i ne da se vidjeti. Neugodna slika za nas, jer tamo je naš cilj. Gojimo nadu da ćemo još danas sići sa Svilaje i pod večer već zagaziti u široke nabore troglavskih padina.

Silazimo sa kote 1313 i po kamenim policama i naslagama neobično pravilnih oblika prelazimo na sam vrh, oko 200 m viši. Pod samim vrhom iznenadi nas bučni lepet: dva velika goluba dupljaša izetiše iz jedne jame. Kamen bačen u jamu, kad se ne dirne stijena, pada oko 6 sekunda. Producujemo naprijed k vrhu. Kod triangulationog znaka zavitla nas »reful« bure i prisili da sjednemo i da uvučemo dušu u se za čas, dva.

Odmah nas zaokupi pitanje silaza po sjevernim padinama u Otišić, koji se odavde ne vidi, ali koji, po karti, treba da leži za oko 10 km zračne linije zapadnije od naše točke. Problem, uistinu težak, nije nam bilo suđeno još danas riješiti, pošto gusta šuma, nagle strmine te bura i kiša sa bliskom večeri ometoše pothvat.

Ne ostade nam drugo nego popeti se opet na bilo Svilaje, po kom doprijesmo do Janjaka, 1483 m, otkud nas bura i ledene kapi stjeraše opet na južnu padinu planine. Otuda se, u pravom bijegu, dokopasmo opet naselja.

Sve živo mora da se povuklo uz oganj. Sa vrhova silazi magla. Biva sve tamnije i hladnije.

Ogledamo se. Najednom ugledah nešto živo, kako strjelovito zamače u jednu kolibu. Uđoh u usku, tamnu izbu, natrpanu kojećim i nazvah dobru večer. Skidoh kapu, kao da ulazim u crkvu. Ogledam se. U jednom kutu, pod jaslama, zavukla se djevojčica i dršće. Upravo dršće od straha. Ona dršće, pokazuje vrata i ponavlja »u kuću od ševara... u onu kuću od ševara«.

Pođosmo kući od ševara. Tamo izazvasmo opet strah. Pred kolibom nekoliko ženskih glava kuka: »Mi smo sama ženskadija, jadne ti smo...« Šalju nas u Dadiće, te u Malenice, te amo, te tamo. A prema karti sve na kilometre daleko, a noć je blizu, hladno je, kiši, puše.

Napokon, eto jednog muškarca. I namjerismo se na pravoga. Seljak Luka. Kršan, otvoren, pametan i... naobražen. Radio je u tvornici u Sućurcu pa pokazuje inteligenciju i uravnoteženost. Lijepu smo večer proveli uz njegovo ognjište i kad je sunce zapalo, kad se nje-

gova »vatra« krvavo stala da krijesi u dalekom moru, oganj nas je na ovom seljačkom ognjištu okupio i ogrijao, a tvrda nas je ječmena slama zaštitala od studeni u hladnoj planinskoj noći.

Četvrtoga rujna čekao nas je dug i naporan put. Preći sa Svilaje na dinarski lanac i doprijeti do Bravčeva Dôca ili čak do Pometenika. Trebalo je probiti se kroz šumu na Svilaji, saći u Otišić, stići u Koljane, preći Cetinu i zaći u nove planine. U punom sunčanom svijetlu ostavismo ljetno naselje Berberovac i uzesmo pravac prema zapadu, da se lagano dignemo na planinsko bilo. Valoviti gorski lanac protegao se pred nama; prelazi horizont da svrši tamо u Petrovu Polju kod Drniša. Vidimo jednu i drugu stranu; vrličku i mućku — kopnenu i morsku (ako smijem reći tako, jer more

Foto: N. Ferlan

Mali Troglav s Livanjskim
Poljem u pozadini

je daleko). Vidimo more. Ono rubi horizont na jugu. Jasno je i modro na jugu. Iz pučine se dižu Vis i Sv. Andrija. Otok Jabuku, koji traže svi primorski planinari sa naših gorskih lanaca, ne vidimo. Guta ga daljina. Lanac Svilaje je valovit, ali ipak u apsolutnoj visini biva sve niži. Vrhova pomalo nestaje. Preostaje samo jednolično bilo, koje pomalo i sâmo zalazi u šumu. Vidika potpuno nestaje. Tamni bukvici se redaju u dubokim ponikvama sa mističnim šumskim polu-mrakom i gluhom tišinom. Što dalje k zapadu i što niže bivaju kote, tim je šuma jedrija, starija i jača.

Čudno. Gdje god smo sretali seljaka, tu smo izazvali kod njega naročitu vrstu straha. Seljaci, muškarci, zamakli bi u šumu, a seljanke bi odbacivale bremena nasječenih drva i trkom bi odmaglile niz strminu. Jednomo mladome seljaku, koji je kušao da se skrije za

grmlje, doviknuli smo, da se ne boji. Izašao je i pošao prema nama nekako nesigurna koraka. »Pa šta si se toliko preplašio?« »Ne bojim se ja« — a usne i glas mu dršću. Kad je video da krećemo dalje, nasmije se i priznade: »Prepao sam se, jer sam mislio da ste „komešija“«.

Evo u čemu je stvar: šuma na sjevernoj strani Svilaje pripada vrličkoj općini, a to je u stvari jedina šuma na Svilaji, i seljaci sa mučke strane sijeku tamo drva. Dakle kradu. Ali tko zna, kako je južna strana gola, tko zna, da se prezimiti mora, taj će, i ako mu je na srcu opstanak šume, opravdati ove jadnike, koji kradu, eda se odupru elementarnoj zimi, koja im je žaliboze redovito crna u svakom pogledu.

Doprli smo tako bīlom do kote 1283. To vidimo iz konfiguracije terena. Pred nama je karakteristični Turjat, koji se izdvaja iz glavne kose i diže osamljen sa južnih padina Svilaje, sa dvije kote: 1284 i 1342. To nas upućuje da smo došli do mjesta, gdje ćemo, prema karti, naići na stazu, koja vodi u Otišić. Treba samo izaći iz šume.

Srećemo dva seljaka. Po nošnji se vidi, da je to već drniška krajina. Pitamo ih za tu stazu. »Eto, to ti je staza«, pokazuju ravno niz strminu. »Skači pa ćeš vrcem dol«. Ja ih upozoravam, da nas dolje čekaju pojasevi grebena i da tuda ne bi ni koza prošla. »Ne će koza, ma oće čovjek!« Mi se nasmijasmo i odosmo svojim putem i domalo izbismo na čistinu, do staja Krunić — i eto pravoga puta. Poslije nekoliko sati bijasmo u Otišiću, a u kasno poslije podne u Koljanima.

Sada je pred nama ležao već poznati teren. Pred četiri mjeseca prošao sam istim putem. Mrak nas je zadesio na domak Bravčevu Docu. Mjesečina je razdirala oblake, a bura se rušila sa troglavskoga grebena. No s nama je bio Tode Miljković, susjed našega znanca lugara Petra Miljkovića, te nam je konak bio osiguran. Uz njegovo ognjište sastali smo se sa još dvojicom drugova, koji su istog popodneva stigli iz Sinja.

Petog je rujna vraški duvala bura; već je mjesec dana da ne napušta ove brdine. Već kod prvih koraka zametnuli smo boj s njom i to će hrvanje potrajati sve do vrha. Magla je sakrila one tri goleme gorske kose: Gvozd, 1431, Gnjat, 1696 i Ledenu Kosu, 1721 m, koje se pred nama postepeno nadvisuju poput nabora jednog jedinstvenog vala, da se propnu u zapjenjenu kamenu krestu, u veličanstveni Troglav. Tipična burna oblačna kapa drži se uzvisina i plazi niz proplanke. Mnogo nas ne uznemiruje ta efemerna pojava, i mi se spremamo samo na boj s razularenim uzduhom. Šta se više dižemo, sve više nam se razotkriva razgranjenost ove velike planine.

Do u beskraj otvaraju se pred nama dubodoline, doci i ponikve, iz kojih se dižu istaknutije kote do sve većih apsolutnih visina. Znacajno je za južne padine Troglava veliko bogatstvo na vrtačama, koje su naprosto izvrtale teren, tako da se pješak provlači između njih, hodajući im po rubovima i zirkajući im u tamna grotla. Većina ih je zamašitijih dimenzija, neke će doseći veličinu kakvog rimskog provincijskog amfiteatra, a sve lijevkasto završavaju u velikoj dubini i obično se nastavlju podzemno u kakvoj jami. Drugo što čovjeka oduševljava, osobito u višim predjelima, jest bujna planinska trava. Čitav Troglav jest svileni planinski pašnjak. Poput sloja najmekšeg baršuna pokriva trava skoro svu površinu planine, ljeskajući se u masnim, kadifastim bojama. Ova trava jest najveća, a i jedina blagodat, što je planina pruža svojim stanovnicima, koji su od reda stočari. Velika se stada izgube danju po kosama i bregovima, cinkajući i klepečući monotono iz daleka, dok se podveče valjaju poput vojske svojim oborima.

I mi smo se naužili produkata te troglavske blagodati. Gonjeni od velikih i divljih ovčarskih pasa, koji su na nas kesili svoje vučje zube i koje je samo prijeteća batina držala u »pristojnoj« udaljenosti — stigosmo do koliba naših znanaca iz P o m e t e n i k a. Njihove su kolibe visoko u planini: tjesna skloništa u »suho« gráđena i prozračna poput rešeta. To znači da planinskom vjetru nije nimalo zabranjen ulaz, o čemu smo se već slijedeće večeri osvjedočili. Malo mari, pošto nose naslov: »ljetni stanovi«. A ljetu je vraški daleko od ovih planina! Netom stigosmo, »ženskadija«, koja je bila sama kod kuće, ne samo što se nije razbjegla, nego nam je izišla u susret, moleći nas da se svratimo. Vidjelo se da pripada junačkom troglavskom plemenu.

Domaćica, postarija kuma, plamena crna oka i orlovskega, ali dobrog pogleda, materinski se smješeći, stavi nam na raspoloženje svoj uski dom.

Posadi nas na niske slikovite stočiće, iznese pred nas okrugli sto sa golemim peharom najčišćeg mlijeka, ovče »varenike«.

To troglavsko mlijeko i tu ganutljivu gostoljubivost teško je zaboraviti. Mlijeko ovdje prelazi onaj pojam, što ga mi u gradu o mlijeku imamo. To je neka gusta, silno hranjiva aromatična tekućina, koja budi sve skrivene životne energije. Gostoprímstvo se može ovdje dovoljno ocijeniti tek kad si u ovako velikoj planini, na domak Ledenoj Kosi, čija usta duvaju na te led i zimu.

Oprostisemo se od domaćice, koja nas pozove i sutra ujutro na doručak, te oduživši joj se sa nekoliko cigareta, koje spremi za svoga »čovjeka«, uzverasmo se na bilo L e d e n e K o s e. Pred

nama puče pogled na posljednji troglavski uspon, na Livanjsko Polje i silne, tamne šume. Nad nama je tamno i oblačno, a vjetar brije kožu s lica. Spustismo se u dubodolinu, što rastavlja Ledenu Kosu od troglavskoga grebena i zagazismo u posljednju i najjaču strminu. Poslije dosta duga penjanja eto nas na vrhu kote 1890, na domak zapjenjenoj kamenoj kresti džinovskog vala, koji se propeo u prostor, ukočio se i stoji vjekovima, nagnut nad silne propasti. Ovo je mjesto, gdje čovjek zanijemi od jeze i čuda. Tu je priroda u uspravnim vertikalama koncentrirala zapanjujućom snagom sve, što se čovjeka doima u planini. A od toga je najjači dojam ponora. Troglavski kotao zijeva pod koracima i budi elementarni, urođeni strah od dubine, propasti i pada. Hodajući rubom ponora mislim, kako je tačan i smišljen epiteton, što ga je jedan poznati splitski planinar u razgovoru davao ovom brdu: »sveto brdo«. I kako to ime neprimjetno obuhvaća upravo ono, što čovjek tu osjeća, — neki religiozni, »sveti« strah. I sad mi biva jasno da to isto sadržava i njegovo ime. »Troglav« — nije za to, što ima tri glave. Uzalud ćeš ih tražiti u njegovu obliku. Troglav je brdo posvećeno praslavenskom božanstvu podzemnog svijeta »Troglavu«; božanstvu propasti i straha. Dakle, upravo ono isto, što današnji moderni čovjek osjeća na Troglavu, osjećao je i primitivni slavenski poganin, držeći da su ove dubine, što rěže na čovjeka pri svakome koraku, dostojni dvori Troglavovi.

Sjedeći kod triangulacione točke, 1913 m, gledao sam krajinu obasjanu kasnim popodnevnim suncem. Oblaka više nema. Sve je u zlatnoj mekanoj svjetlosti, nadaleko rasvjetljeno i otvoreno oku. Mislim, kako možda ovo vrijedi čitav jedan život, kako su ovdje doživljavanja nagla i duboka i kako se ovdje život brzo ispunjava. Sva su oduševljena prirodna, iskrena i istinita.

Iz troglavskog kotla diže se ljubičasta sjena, kao da kulja iz dna mutnog i paklenskog izvora i gasi sunčani odsjev po liticama i tornjevima.

Vrijeme je odlasku. Domalo nas je zavitlala bura fijučući: čitavo je brdo ječilo poput golemih orgulja i navuklo bijelu, staračku noćnu kapu.

Šestoga rujna pohodili smo dvore Troglavove.

»Vražji Vrtlji! Sva su ta imena u skladu sa prirodom. Mašta ju je prirodnog čovjeka odmah shvatila i pronašla.

Obišavši kotu 1890 sa sjeverne strane, držeći se, po prilici, visine njezina podnožja, oko 1700 m aps. vis. dodosmo po mekanu travniku do podnožja Malog Troglava (1789 m), lagodno i bez ikakove muke. Mali je Troglav čudna i osamljena glavica, što tvori veoma dekorativan završetak sjevernih strana troglavskoga

kotla, podražavajući u nekim položajima uvelike formu poznatoga Pao de Azucar. Pred nama se u cijeloj veličini razvila sjeverna stijena Velikog Troglava stojeći nam sučelice i pokazujući jasno sve pojedinosti svoje trupine. A dolje pod nama, strmo se ruše sugestivne sipine i beskrajna siva točila poput slazova kamenih glečera i mla-zova silnih voda. Takav je tu odnos masa i udaljenosti, da sve što nije litica, potpuno iščezava, a dimenzije gube pravu vrijednost. Oko je naprsto apsorbirano od dubine. Uspeli smo se na Mali Troglav, koji na penjača postavlja samo jedan zahtjev: da ne trpi od vrtoglavice; inače je teškoća srednja i ne postavlja uvjeta. Na Malom Troglavu dobija planinar jedinstveni utisak visina i izolovanosti. Crnina šumâ samo pojačava taj utisak. Spustivši se natrag nastavimo silaženjem u dubinu, najprije po jako nagnutom travniku, zatim po dubokim točilima. Sa svih strana nadvisuju nas stijene, i kako se spuštamo, imamo osjećaj kao da one rastu i bivaju sve više nagnute. Kružimo po točilima držeći se dosta visoko i dolazimo pod sam veliki greben, u predio vječite sjene, gdje sunčana zraka nije doprla. To kao da se osjeća po nekoj osobitoj studeni, što izbjija iz živoga kamena, koji od iskona nije bio ogrijan. Blijedo, srebrnasto busenje okitilo je tamno sivu stijenu i živo se ističe. To je runolist, simbol i ponos planinara! To dragocjeno alpsko cvijeće, nježne i — naoko — krhke strukture, veliki je junak, koji jedini, uz mrku klekovicu, osvaja ove litice i prkos ubitačnim elementima. Stigosmo do jedne spilje, koja se otvara baš pod najvišom stijenom. Dvadesetak metara duga, ne pokazuje osobitosti, osim što je dobro buduće zaklonište i što nosi utisnute u ilovači mnogobrojne stope srna, a možda i divo-koza!? Zaigralo nam je srce od uzbuđenja i veselja, što tih životinja još imade. Izlazeći iz spilje izgubismo se u moru navaljanog materijala. A kakav materijal! Kamenje od desetaka, možda stotina tona, a odozgo je izgledalo kao običan šljunak. Čovjek se uza nj, kao kukac, mučno provlači, skače, posrće.

Eto, to su »Vražji Vrtli«! Izlazeći podveče preko zapadnih stijena van iz toga jedinstvenoga ambijenta, u kojem je toliko utisaka veličine, da se čovjek osjeća opterećen, skoro potišten... bacio sam još jednom pogled na neosvojene bedeme troglavske sjeverne stijene, čiji su vrhovi plamtili u večernjem suncu, da ponesem tu sliku i da nostalgično mislim na nju u nastajućoj zimi, kad će ovuda bjesniti mećave, a snježni pokrov šarati vučje stope, dok će čopori vukova s urlanjem nositi svoju gladnu utrobu diljem dinarskih planina.

slj. str. 29. redak. održani u mjesecu lipnju 1964. godine
ispis: Štampački zavod "Jugoslavija" Beograd
članak je objavljen u "Slobodnoj Evropi" u Beogradu
sv. hrvatski odbor održao je i posjetio jugoistočnu Srbiju

Ljepote manje poznatih bosanskih planina

Josip Plaček (Zagreb)

Na Vlašiću

Malo ga poznaju. Ali zvučno ime »vlašički sir«, koje često čujemo, odaje nam, da se na toj planini nalaze veliki pašnjaci. Ljeti pasu na tim travnjacima čitava stada ovaca, dok zimi, kada je pokrivena dubokim snijegom, pokazuje ova planina svoju pravu ljepotu i čar.

Odijeljena od velikog dinarskog sklopa bosansko-hercegovačkog gorja, leži Vlašić planina u sredini Bosne. Ponosito dižu se stijene Kajabaše iznad samog Travnika, protežući se na grupu Vlaške Gromile i njezinog vrha Vlašića, 1919 m, tamo sve do potoka Bile. Prema sjeveru veže se na Kozicu, 1752 m, obraslu crnogoričnom šumom. Prema zapadu proteže se Vlašić svojim okomitim padinama prema Ekić Brdu, 1691 m, Devečanskim (1768 m) i Paklarskim (1469 m) Stijenama, sruštajući se u valovitu i gusto naseljenu visoravan Vitovnju.

Najljepši dio je sama visoravan, koja se proteže od zapada šumovite Galice i istoka Vlaške Gromile, prema sjeveru najvišem vrhu Opaljeniku, 1934 m, i na jugu strmim stijenama Devečana, koje se sruštaju prema granici potoka Lašve. Niži obronci Opaljenika obrasli su šumom, dok na obroncima Paklarskih i Devečanskih Stijena raste gusto grmlje. Čitava visoravan obrasla je travom, bez naročitih izboćina, iz kojih vire osamljene stijene, dok po livadama raste mnogo alpsko bilje. Glavna sastojina Vlašića je vapnenac, koji naročito dolazi do izražaja na njegovim okomitim padinama prema južnoj strani. Vodom je jako obilata. Osim potoka Lašve, koji se slijeva u Bosnu, izviru ispod Vlašić planine dvije jake pritoke Vrbasa i to Ugari i Vrbanja.

Prilaza na Vlašić planinu imade više, jer je vezana s okolnim selima, koja su na podnožju planine dosta gusto naseljena. U većini je obitavaju katolici, onda muslimani, rijede pravoslavci.

Centralni dio glavnog vrha Opaljenika strsi zimi kao šećerna glavica u cijelome masivu, pa i ono malo krša, što se nalazi na visoravni, potpuno je pod snijegom te se valovito pruža na sve strane. Nigdje nema strmih obronaka; nema bojazni, da bi se mogla dogoditi kakva nesreća. Silazak preko Kajabaše i Paklareva je skijaški užitak, zato onaj tko nije boravio na ovoj planini u zimsko doba, ne zna šta se u onoj čarobnoj planini skriva. Mnogi lijepi snimci još više otkrivaju ljepotu ovog gorskog vijenca, koji se ponosno izdiže iznad vežirskog grada.

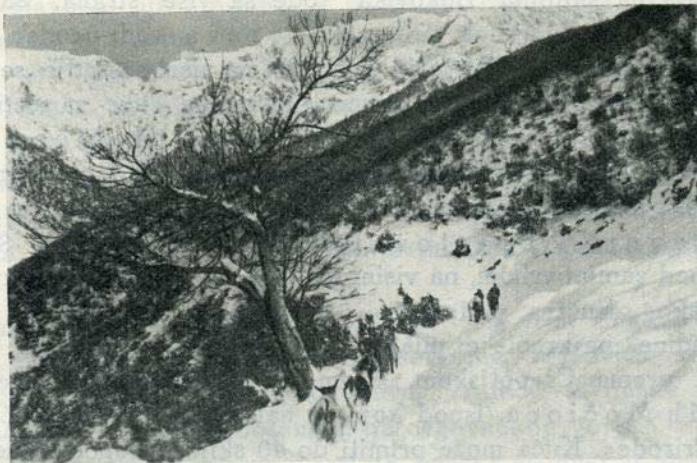

Foto: J. Plaček

Paklarske Stijene na Vlašiću

Iznad Devečanskih Stijena nalazi se planinarska kuća Društva planinara za Bosnu i Hercegovinu, koja može primiti do 20 osoba. Dobro opremljena, uđovoljava i za dulji boravak. Posjetom Vlašića uživate u pogodnosti besplatnog povratka, ako proboravite na njoj tjedan dana.

Na Bukoviku

Okolica Sarajeva je sigurno najljepša od svih, što ih imaju naši gradovi. Dok se je glavni dio grada opružio s obje strane rijeke Miljake, dotle mu gornja naselja dosižu visinu od 900 m. Izletišta imade na sve strane. Najposjećeniji dio je Trebević, kamo vodi lijepa cesta do pod sami vrh, gdje se nalazi Aleksandrov dom. Krševit i sa jakim šumovitim obroncima nepodesan je za skijanje. Kako su opet planine Jahorina i Bjelašnica dosta udaljene, počelo se je pomicati na iskorišćivanje sjevernog predjela, prema Ozren planini.

Ova skupina iznad Sarajeva, ograničena sa zapada Koševskim Potokom, sa sjevera Vogošćom, s istoka Mošćanicom i u nastavku cestom Hreša—Vučja Luka, okružena je pretežnim dijelom čistinama, na kojima se nalaze idealni skijaški predjeli. Na ovom području dominiraju dva vrha, glavni Bukovik 1532 m i nešto istočnije Crepoljsko sa 1525 m, s obiljem manjih vrhova, koji ispod ove visine stvaraju valoviti teren, najpodesniji za zimski šport. Kako je područje dosta visoko, a do njega treba tri sata hoda, počela su planinarska društva na njemu graditi svoje domove.

Prilazi na skupinu Bukovika vode sa više strana. Zapadnim dijelom uz Koševski Potok, preko Nahoreva, vodi ugodan put sve do izvora i vodopada Skakavca, 96 m visokog, gdje se nalazi planinarska kuća društva »Kosmos«, kamo se stiže za četiri sata hoda. Od Nahoreva vodi odvojak na Donje Močioce, prema samom vrhu Bukovika. Najposjećeniji je put preko Sedrnika i Pašin Brda do Goropeći, gdje se putevi razdvajaju. Lijevo, preko Čavnja i Brestovca na Donje Močioce put Štava, gdje se pod samim vrhom, na visini od 1482 m, nalazi kuća Hrvatskog planinarskog društva podružnice »Bjelašnice«, opskrbljena preko cijele godine, najkraći je put, koji prosijeca ovu skupinu. Desno, vodi put prema Crepoljskom, kojim se dolazi do lugarnice iznad Gornjih Močioča, ispod koje se nalazi planinarska kuća »Prijatelja Prirode«. Kuća može primiti do 40 skijaša. Ispod samog vrha Crepoljskog odvaja se u sjeveroistočnom pravcu staza prema domu »Skijaškog Kluba«, najvećeg u ovom kraju. Opskrbljen je cijelu godinu. Treći i najdalji put vodi od utoka Mošćanice potoka u Miljacku, širokom cestom preko Hreše do Vuče Luke, odakle se poprečnim putem dolazi do spomenutih kuća.

Zimi je život na predjelu Crepoljsko—Bukovik dosta živ, pa noću susrećemo mnoga skijaša, koji svojim lampicama odavaju život, krećući se u pravcu pojedinih planinarskih kuća. Izletom u ove krajeve planinar nije vezan na prevozna sredstva i zato imade dovoljno vremena da se cijeli dan kreće i uživa po miloj volji. U pogodnom vremenu može se sa skijama voziti do prvog gradskog naselja.

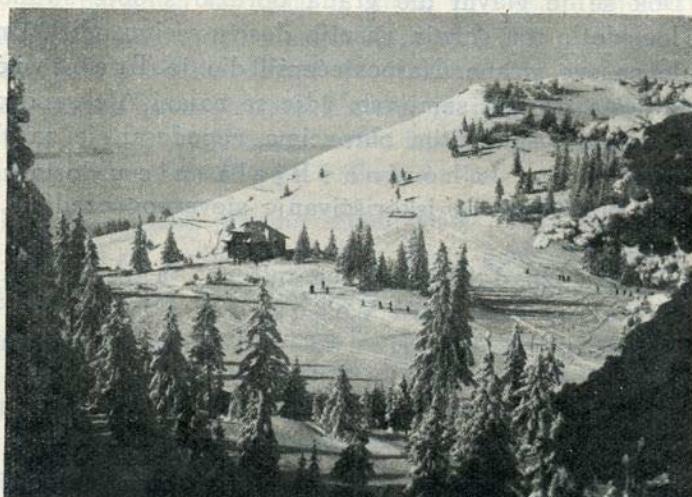

Foto: J. Cvitković

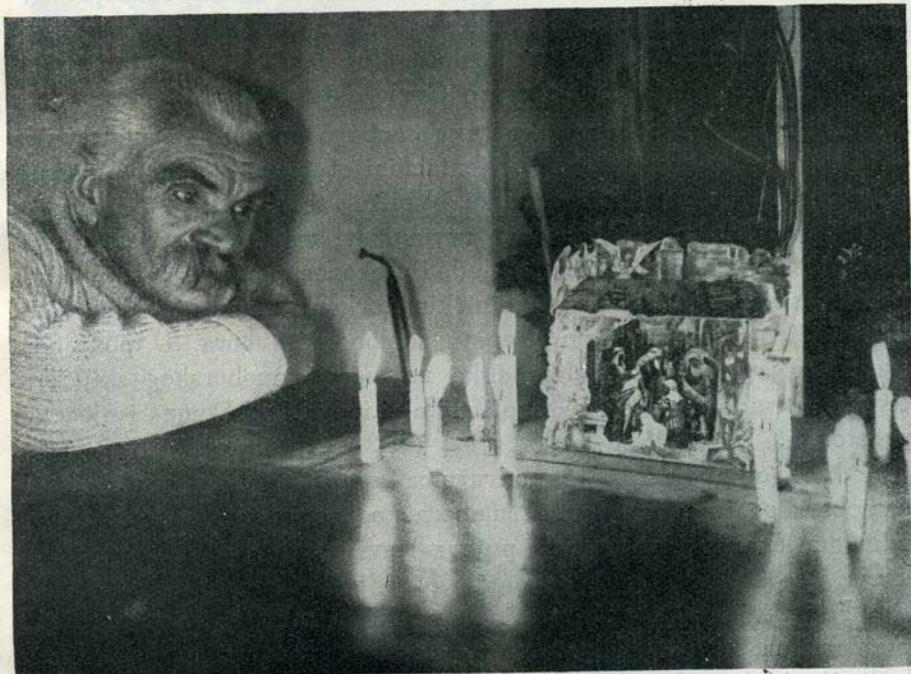
Bukovik (1530 m) s planinarskom kućom H. P. D. »Bjelašnice«

U glavnom južni predio je obrastao mjestimice grmljem, dok je naprotiv sjevereni dio pun crnogorične šume. Naselja su dosta visoko, pa ih nalazimo u Gornjim i Donjim Močiocima, na visini od 1300—1400 m, a pojedine kuće mjestimično su razbacane tamo, gdje imade nešto plodne zemlje.

Ovo nekoliko rečenica napisah samo zbog toga, da upozorim na krajeve, koji su istom u zadnje doba postali stalna i popularna izletišta. Do nedavna su bila manje poznata usprkos svojoj neposrednoj blizini Sarajeva.

Smijem sigurno ustvrditi, da pogled sa vrha Bukovika na sve strane, počam od Romanije, Kleka, Jahorine, Trebevića, Treskavice, Visočice, Bjelašnice, Prenja, Čvrsnice, Vranice, Zvijezde i Ozrena, daje najljepši vidokrug bosansko-hercegovačkog gorja.

Gradnjom skakaonice porasti će interes za ovaj u zimsko doba prekrasni kraj, jer imade sve preduvjete da primi veći broj gostiju. U tome se natječu sva društva, čiji se domovi nalaze u onom kraju.

Visoko u planini, na vrhu Bjelašnice, u meteorološkom opservatoriju (na visini od 2067 m) provodi njegov dugogodišnji čuvar, popularni i stari Šefer božićne blagdane. Često je u dru-

štvu smionih planinara, koji i u to doba godine polaze na zaledene vrhove Bjelašnice, no mnogo češće je sam... Tada mu je jedini prijatelj snažni vjetar, koji mu svojim zavijanjem neprestano priča. A on, ispunjen osjećajima, što tih dana nastaju u svakom čovjeku, promatra pobožno jednostavne jaslice i svijeće, koje nestaju u plamenu...

Markiranim planinarskim putevima i stazama kroz Samoborsko Gorje

Walter Flašar (Samobor)

Usporedo s uspješnom i sistematskom propagandom Samoborskog Gorja u riječi i slici provođala je agilna podružnica H. P. D. »Japetić« iz Samobora marljivo i označivanje planinarskih puteva i staza svoga radnoga područja. Tokom posljednje tri godine bio je rad na tom polju osobito obilan. Označeni su mnogi novi putevi i staze, a obnovljene su gotovo sve stare markacije. Već koncem 1936. godine imala je podružnica »Japetić« u svom radnom području markiranih planinarskih puteva i staza u duljini od 150 km, na kojima je postavila oko 300 putokaznih ploča. Već sam taj veliki broj putokaza dokazuje, da je Samoborsko Gorje zaista dobro označeno.

Na trgu Kralja Tomislava u Samoboru uredila je podružnica »Japetić« na zdencu ukusni orientacioni stup, na kojem planinari nalaze sve potrebne im podatke. Velika zemljopisna planinarska karta, u kojoj su osobito vidno ucrtani svi markirani putevi Samoborskog Gorja, daje dobar pregled. Putokazne ploče pokazuju jasno početni smjer k pojedinim izletničkim točkama. Izabrani fotografiski snimci živo predložuju svu ljepotu samoborskih gora. U posebnom ormariću izvršena je velika slika najvećeg samoborskog skijaškog terena »Livade Kovinšćice« kao i slike »Lipovačkog Doma« i njegovih prostorija.

Ove godine izdala je podružnica »Japetić« topografsku kartu samoborskog i jednog dijela žumberačkog gorja, u kojoj su ucrtani izim markiranih planinarskih puteva i svi ostali putevi i staze toga kraja.

Podružnica »Japetić« pobrinula se dakle izdašno, da zagrebačkim planinarima, koji u velikom broju posjećuju samoborske gore, olakša kretanje i boravak u tom lijepom kraju.

Samoborsko Gorje veoma je raznoliko, ono obiluje mnogim prirodnim krasotama. Osebujina mu je, da se već nakon kratkog uspona dolazi na grebene gorskih lanaca, s kojih se redaju široki vidici, puni lijepih prirodnih slika, koje ushićuju svakog planinara. Mnoge

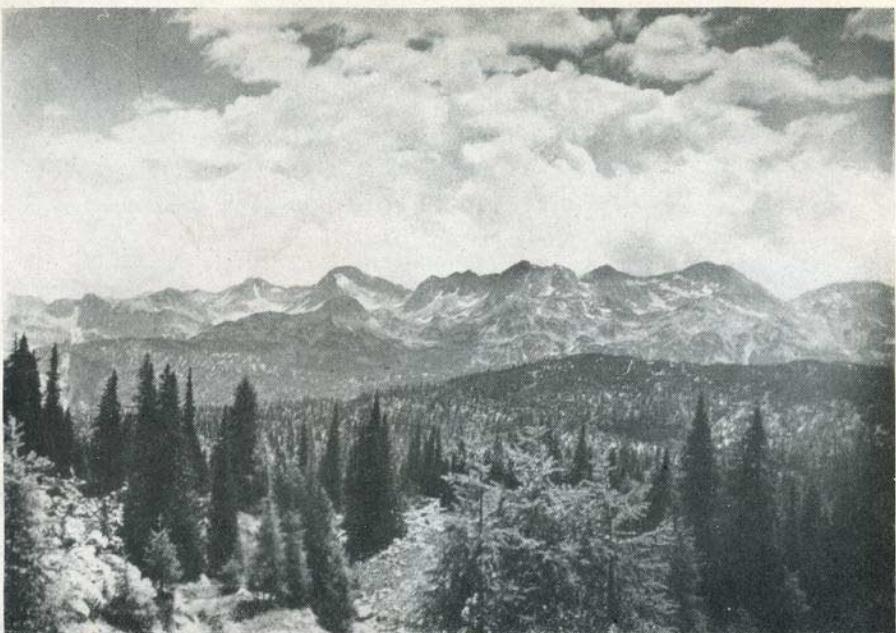
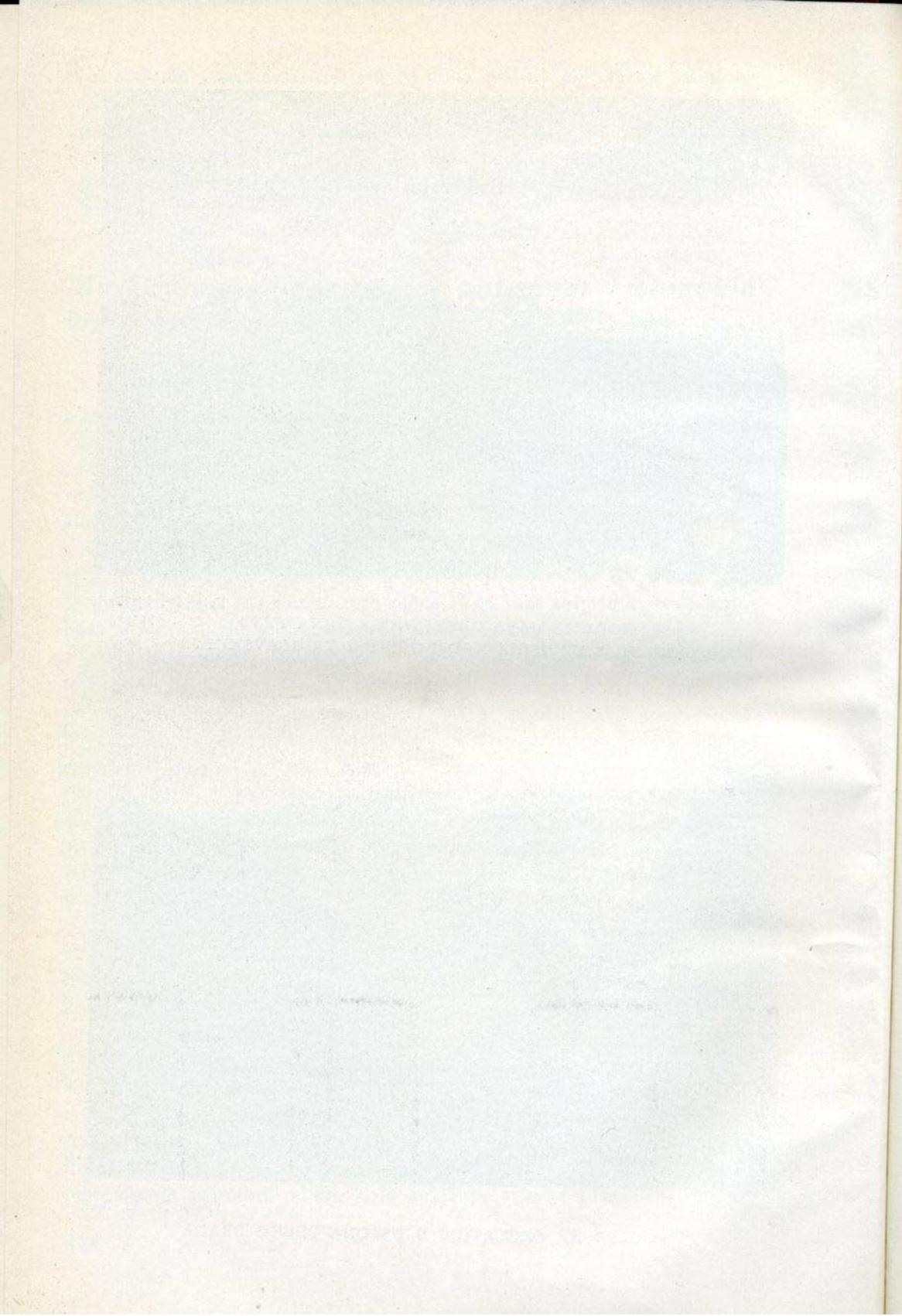

Foto: Dr. Lj. Barić
RODICA, MATAJURSKI VRH I ČRNA PRST
(POGLED S UZVISINE KOD KOČE PRI TRIGLAVSKIH J.)

Foto: Dr. Lj. Barić
POGLED NA ŠKRLATICU S USPONA PREKO PRAGA

godine vrludam već po vrhovima samoborskih bregova, u svako godišnje doba. Ono je toliko raznoliko, da me svaki puta nanovo ushićuje. Uvijek nalazim nove slike, doživljavam nove utiske. Zato me ono stalno privlači i ne postaje mi nikada dosadno.

Najmarkantnije i omiljene planinarske točke toga lijepoga kraja jesu: Lipovački Dom, Japetić, Oštrc, Plješivica, Okić-Grad, Stojdraga, Vilinske Jame i Sv. Duh.

Lipovački Dom.

Foto: J. Flašar

Planinarski putokazni stup u Samoborskem Gorju

Ovaj simpatični, privlačivi planinarski dom sagradili su samoborski planinari u kolovozu 1936. god. Leži podno Japetića, na mjestu negdašnjeg planinarskog skloništa, zvanog »Šoićeva kuća«, na domaku starog Lipovac-Grada.

Sa mnogo ljubavi, poleta i požrtvovnosti gradili su samoborski planinari svoj prvi planinarski dom. Snabdjeli ga svim potrebnim namještajem i priborom, ne zaboravivši niti na one najmanje stvarčice, koje svaki dom čine udobnim. Godine 1935. sagradila je podružnica u današnjem dvorištu Lipovačkog doma ukusni zdenac sa tekućom pitkom brdskom vodom. Trud im je naplaćen. Lipovački dom slovi danas kao najposjećeniji planinarski dom podružnica H. P. D-a.

I ako leži u kotlini, sa posve skućenim vidikom, imade ipak vrlo dobar položaj, jer leži u središtu najposjećenijih izletničkih točaka. Pri završetku izleta svraćaju se gotovo svi planinari u Lipovački dom,

dola ruši se staza naglo u Smerovište, otkuda vode već ranije opisani putevi u Lipovački dom.

III. Put: Samobor—Palačnik—Gregurićbreg—Skijaška kuća—Lipovački dom; 3½ sata hoda; ili od Skijaške kuće — skijaškim putem u Lipovački dom; 2¾ sata.

Ovaj put vodi planinara svakako najljepšim predjelom samoborskog gorja. Uspon započinje sa glavne rudarske ceste, odmah iza prvog mosta. Već nakon 20 časaka hoda pruža se planinaru prva prekrasna slika na stari samoborski grad, obrubljena s desne i s lijeve strane gorskim kosama, a pozadina joj je široka savska dolina, kroz koju se kao srebrna vrpca vijuga Sava. Jedinstvena i nezaboravna je ta slika. Nakon dalnjih 20 časaka hoda, kroz lijepu bukovu šumu, eto Palačnika, omiljelog izletišta samoboraca. Lijep je Palačnik sa svojim prostranim gorskim livadama, obraslim sočnom gorskom travom, sa svojim svestranim širokim vidicima na cijelu savsku dolinu sa Zagrebom i Zagrebačkom gorom, na daleke visoravnini žumberačkog gorja. Čovjek bi mogao satima ležati na tim krasnim livadama i uživati u tim lijepim i snažnim prirodnim slikama.

Od Palačnika dolazi se laganim usponima stalno grebenom uz vinograde i oranice, šume i livade do sela Gregurićbreg. Jedan put odvaja u Smerovište, a drugi vodi do skijaške kuće, koju je nedaleko Velikog Dola izgradio Zagrebački Ski-Klub. Tu je veliko raskrše planinarskih puteva, što potvrđuje na prvi pogled planinarski stup, nakićen mnogobrojnim putokaznim pločama.

Sirok kolni put »Skijaški put« vodi laganim padom kroz šumoviti kraj do Lipovačkog doma. Ovaj je put za ljetne žege, radi svog hlađa, osobito ugodan. Zimi je to frekventirani skijaški put, koji veže Veliki Dol sa Lipovačkim domom.

Na početku tog skijaškog puta odvaja lijeva stazica na Veliki Dol uspinjući se serpentinama do novo izgrađenog skijaškog puta, kojim se dolazi do Đačkog doma i na sam vrh Oštrega.

Livade Velikog Dola poznate su kao vanredan skijaški teren. Zimi su te livade posute stotinama skijaša, koji se veselo spuštaju strmim obroncima u dolinu.

Oštrec je najmarkantnija samoborska gora. Iako je samo 753 m visok, pruža sa svoje najviše točke nezaboravan široki pogled na cjelokupno Samoborsko Gorje, Savsku Dolinu i Žumberačko gorje, a pri lijepom i vidnom vremenu ukazuju se tamo daleko, u plavkastoj sjeni, oštri obrisi slovenačkih Alpa. Odlikuje se bogatom florom, a kosine su mu silno strme, obrasle žilavom gorskom travom. Negda su bile šumom obrasle. Danas joj traga nema.

Podno vrha Oštrega izgradila je Škola narodnog zdravlja prostrani »Đački dom«, koji je tokom cijele godine opskrbljen.

Put u Lipovački dom vodi dakle grebenom, a da se ne gube lijepi vidici, do Preseke, dobro poznate skijašima. Od Preseke izgradila je podružnica »Japetić« skijaški put, koji je označen posebnim skijaškim tablama, do najvećeg samoborskog skijaškog terena »Livade Kovinšćice«. Od Preseke se planinarska staza naglo ruši kroz nisku šumu, kasnije otvorenim grebenom, sa kojeg se pruža daleki vidik na Lipovačku Dragu i Japetić, koji se strmim kosinama uzdiže, da nadvise sve okolne gore, do ruševina Lipovac Grada. Impozantan je pogled na istočnu stranu toga nekad ponosnog grada. Sagradio ga je god. 1251. sin Jaroslava Ivan. Već godine 1616. bio je razvaljen.

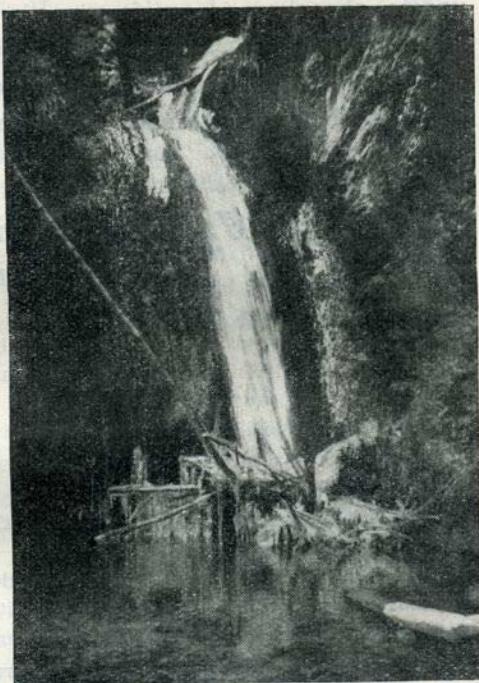

Foto: J. Flašar

Cerinski Vir u ledu, prije poplave

Danas strše još mali ostaci nekad jakih zidova, koji će se jednog dana srušiti i pokopati pod sobom zadnje tragove kao uspomene starih vremena.

Jedna planinarska staza vodi u Lipovački dom uz Lipovec grad, a skijaški ga put zaobilazi i spušta se u dom tik uz rezervoir Lipovačkog zdenca.

IV. put: Samobor—Rude—Oštrc—Preseka—Lipovački Dom; 3 sata hoda.

Širokim kolnim putem, koji se vijuga kroz romantičnu Rudarsku dragu, dolazi se u selo Rude. Stanovnici tog malog sela potomci su nekada doseljenih rudara, zaposlenih u nekadanjem rudniku željeza, koji je danas zatrpan. Imade tu potomaka Nijemaca i Francuza, što

potvrđuju njihova prezimena. Već godinama se radi na otkapanju toga zatrpanog rudnika i nije isključeno, da će se jednog dana u tom gorskom seocu opet razbuktati živahni rudački rad, koji će onom siromašnom kraju donijeti potrebnu zaradu. Od Ruda vodi put dosta naglim usponom uz crkvu na Veliki Dol ili pak odmah uz gostionu Regović na podnožje Velikog Dola. Potonji put rabe skijaši. Odovud vode do Lipovačkog doma već ranije opisani putevi.

Lipovački dom vezan je markiranim putem i sa Jaskom. Put od Jaske vodi glavnom cestom na podnožje Plješivice, odvaja na lijevo do Vranodola, otkuda se kratkim naglim usponom uzdiže obronkom Japetića na Velika Vrata i spušta u Lipovačku Dragu, kroz Mali Lipovac, do doma.

U slijedećim člancima prikazat ćemo ostale dijelove Samoborskog gorja s njegovim putevima i stazama.

Prvput na Jahorini Planini (1913 m)

Dr. Lj. Svoboda Virag-Drašković (Zagreb)

Čuvena bosanska planina Jahorina ima sedam ograna. Svi su obrašteni gustom šumom do visine od 1.700 m. Svih sedam ograna čine zajedno masiv, dugačak 30 km, širok 15 km. Centralni, najviši i najljepši dio masiva čini Gola Jahorina, visoravan, dugačka oko 14 i široka preko 4 km. Taj dio Jahorine planine pokriven je ljeti prekrasnim planinskim biljem, a zimi preko 3 m visokom naslagom snijega.

Najviše tačke Gole Jahorine jesu: Ogorjelica (1.892), Kunica (1.910), Šator (1.851), Košuta (1.909) i glavni vrh Lokvanjsko (Klekovo) Brdo (1.913 m).

Sa Gole Jahorine pruža se lijep razgled na skupove bližih planina: Ozrena, Romanije, Kleka, Treskavice, Bjelašnice itd. Za vedrih zimskih dana vidi se Konjuha, Zlatibor, Javornik, Durmitor, Maglić, Lelija, Vlašić planina itd.

Na visini od 1.700 m sagradila je sarajevska »Romanija« planinarski dom, koji je opskrbljen ljeti i zimi. Kako je ploha Gole Jahorine veoma idealan teren za skijanje, za posljednjih nekoliko godina pretvorila se je ova u narodu opjevana planina u pravi skijaški raj.

V. H.

U Sarajevu smo bili u dilemi, da li bismo posjetili Trebević, Jahorinu ili Romaniju. Kocka je pala na Jahorinu. Iz Pala smo pošli na Jahorinu dugom posve položenom šumskom cestom. Krasne crnogorične šume prostiru se od Pala sve do Jahorine, zato i nema izgleda. Uspon nije nimalo naporan, ali je neugodan, jer je cesta, a poslije i put razrovan, blatan i pun dubokih rupa, nastalih od konjskih kopita. Nigdje dosada nismo naišli na tako lošu planinsku stazu. Planinari »Romanije« mogli bi nešto poduzeti, da potraže bolji put ili da ovaj poprave. Putem smo sreli tri inozemna planinara, koji su nas najozbiljnije odvraćali, da idemo u dom na Jahorinu, jer da se

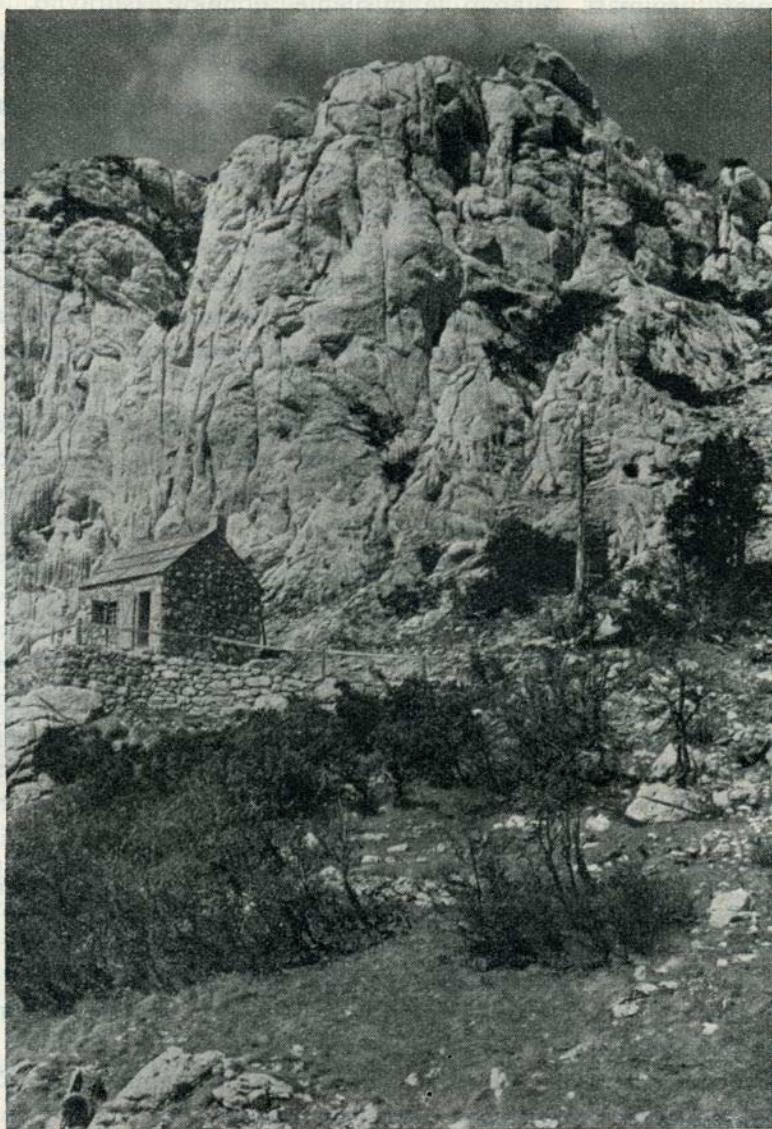
ne isplati uspinjati. Njihovo je mišljenje donekle ispravno. Vrlo neugodan uspon do doma, koji leži u šumi i nema nikakav vidik, nije za planinara nikakav planinarski užitak.

Putem smo sreli nekog seljaka, koji je na svojoj Kulavi nosio hranu u dom. Premda je nepismen, on nam je pričanjem otkrio svoju promećurnost i lukavost, tumačeći, kako proširuje svoj posjed koseći svake godine sve više trave sa susjednih pašnjaka. Njegova je kobila sve teže napredovala, sva umorna od preteškog tovara, tako da je ni njegovo opetovano maženje »lane moje« nije moglo namamiti, da se brže penje. Sretali smo seljake, svi jaše konjima na vratu, a ne na ledima; sedla su im obično prekrita crnim janjećim runom, a oko glave omotan im je široki žuto crveni turban.

Nešto niže od planinarskog doma gradi tristo vojnika ukusni oficirski dom. Kuća planinarskog društva »Romanije« na Jahorini, lijepa je i udobna, ali ipak nije onako uređena, kako bismo očekivali. Dom je na visini od 1700 m; a to se i osjeća po velikoj hladnoći. Uspon od doma, preko vrela Vukelina Voda, na Golu Jahorinu, traje pola sata; jedva što se izade iz šume i nakon nekoliko rijetkih borova prevladavaju travnici. Taj je dio puta jedino zanimljiv, jer se otvaraju vidici na sve strane. Ogromna je to visoravan, na kilometre se pruža u daljinu, a široka je 2 km i više, skoro posve ravna, a obrubljena je oniskim brežuljcima. Livade su upravo oživile, iz nizina su dolazili košci na košnju. S ruba tog platoa vidi se na daleko: na sjeveru je Romanija, na sjevero-zapadu Trebević, a prema zapadu i jugozapadu bijeli se u snijegu Bjelašnica i Treskavica. U dubokoj najbližoj okolini prostiru se gусте šume. Skijanje će ovdje biti bezuvjetno ugodno, jer imade blagih a i vrlo strmih spustova na velike duljine.

Nakon dvodnevног boravka vratili smo se u Stambulčić. I to je bio slab put, nikako markiran; većinom smo išli u smjeru Romanije, preko t. zv. Ravnine, prelazeći potoke, beskrajne šume, krčevine i livade. Naišli smo na zapuštene tračnice šumskih željeznica, na urušena drvarska naselja, dok konačno nismo došli na prugu Koran—Stambulčić. — Što je Samobor i Podsusad za Zagreb, to su Pale i Stambulčić za Sarajevo. Oba mjesta leže u krasnom kraju, ali za naše pojmove sve je to slabo posjećeno i slabo uređeno.

HRVATSKI PLANINARI POSJEĆUJU I ZIMI SVOJE PLANINE

Rožanski Kukovi pripadaju alpinistički najzanimljivijem dijelu sjevernog Velebita. Za čitav taj sklop veli dr. J. Poljak u svome »Vodiču«, da »nam predstavlja strašan krški reljef sa labirintom oštih, oblih i punih žlebića što stupova, kukova, tornjeva, što sunovratnih litica i nagužvanih razlomljenih glavica. Svi su grebeni u najgornjim dijelovima obrasli tamnom šumom klekovine sa pojedinim smrčevima, u nižim dijelovima prevladava kosodrvina bukve, a dijelovi ponikava kao i njihove strane obrasle su bukovom i jelovom šumom«. U tome kraju može planinar da proboravi i duže vrijeme, jer je tu izgrađeno i malo sklonište HPD-a, Rosijeva kuća, koju sa pozadinom prikazuje ova slika

g. B. Ružića.

Nekoliko riječi o jednom izletu u Julisce Alpe

Dr. Ljudevit Barić (Zagreb)

Nema nikoga među nama, tko nije čuo za Triglav (2863), a mnogi je od nas proveo u Juliskim Alpama, čiji je Triglav najviši vrhunac, nekoliko dana diveći se dubokim dolinama i silnim brdima te uživajući u krasnim razgledima na sve strane. Da sam skupio dovoljno hrabrosti, koja je bila potrebna za svladavanje straha, da ne bih možda svojim uspomenama dosadićao uvaženim čitaocima »Hrvatskog planinara« iznašajući mnogima od njih poznate stvari, i da sam se odlučio predočiti im nekoliko svojih slika iz Juliskih Alpa, to je zasluga urednika ovoga časopisa dr. Frana Kušana, čijem se ustrajnom nagovaranju u toj stvari konačno nijesam mogao oglušiti.

Foto: Dr. Lj. Baric

Koča pri Triglavskih Jezerih s jezerom pred njom; desno Tičarica

Bilo je to 1933. godine, kad se dne 2. srpnja uputih sa braćom I. i Z. S. te sinom potonjega Ž. S., kojemu je tada bilo 8 godina, iz Zagreba na Triglav.

Htjeli smo zapravo na taj put krenuti tek u prvoj polovici kolovoza, ali je naš dogovor, koji smo učinili još u proljeću, pomrsio to, da sam iza toga bio pozvan na vojnu vježbu kroz cijeli mjesec kolovoz. Kako sam međutim 8. srpnja imao do kraja toga mjeseca nastupiti drugi jedan put, to nam nije preostalo drugo, nego da u označeno vrijeme krenemo prema Triglavu, ma da je početak srpnja za Triglav u pravilu malo prerano.

2. srpnja 1933. odosmo dakle iz Zagreba do Mojstrane, a odavle se odmah otisnusmo po lijepom vremenu uz Bistricu do Aljaževog doma (998), kamo stigosmo uveče razgledavši putem slap Peričnik. Tu smo čuli prve glase o tom, kako u visinama ima mnogo snijega. Narednoga dana u jutro krenusmo »čez Prag« do Stanićeve koče (2332). Dan je osvanuo lijep, s odijeljenim bijelim krpama magle, koja se naskoro razišla. Nešto prije 8 sati počesmo se polako penjati prema Pragu slušajući s vremena na vrijeme tutnjavu kamenih lavina na sjevernoj triglavskoj stijeni. Po danu počeli su se javljati oblaci nad viso-

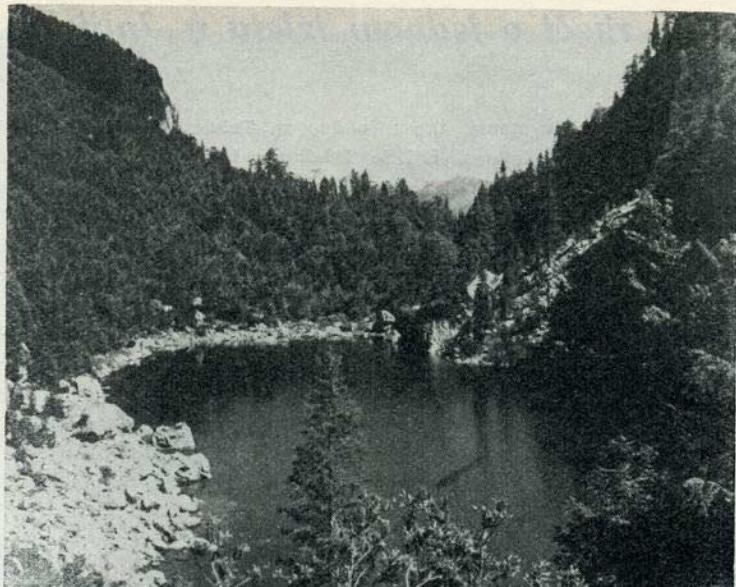

Foto: Dr. Lj. Baric

Črno Jezero nad Komarčom

vima. Idealna prilika za fotografiranje! Moglo je biti oko 11 sati, kad sam slikao pogled prema Škrлатici, koji čitaoci vide na prilogu.

Prešavši Prag moradosmo, penjući se dalje, nekoliko puta prelaziti preko tvrdoga snijega. Došavši do vrela pod Begunjskim Vrhom morali smo preko naše volje produljiti odmor više nego smo htjeli, jer se odjednom spustila jaka kiša, koja na sreću nije dugo potrajala, tako te pod večer stigosmo do Staničeve koče.

Sutradan ujutro — dne 4. srpnja — krenusmo od Staničeve koče sjevernom stranom grebena Kredarice idući sve po snijegu do Triglavskoga doma (2515) pod Kredaricom s namjerom, da se odavle uspnemo na sam Triglav. Opskrbnik doma i nekoliko nosača uvjeravali su nas međutim, da o tom ne može biti ni govora. Do Maloga Triglava još bi se nekako dalo, ali dalje do vrha ni pomisli! Već prostim okom, a još bolje kroz dalekozor mogli smo promatrati silne snježne strehe, kako vise nad strmim stijenama. Uzevši u obzir nebrojene i velike opasnosti, koje bi nas pri usponu čekale, nije nam preostalo drugo nego poslušati savjet opskrbnika i vodiča. Radi toga odlučismo, da istoga dana produljimo mimo Aleksandrovog doma (2408) i Doliča preko Hribaricā dolinom triglavskih jezera do koče pri Triglavskih Jezerih (1683). Budući da je sav kraj do Hribaricā bio pod debelim snijegom, koji je pokrio sve markacije, to smo sigurnosti radi uzeli sobom jednoga vodiča, koji nas je vodio sve do samoga sedla Hribarice, na čijoj je južnoj strani tek prestao snijeg.

Dolje, odakle smo došli, sada je sredina ljeta, najveća vrućina; ovdje je pak sve pod snijegom, koji predstavlja najljepšu priliku za skijanje, pa nas nije ni najmanje začudilo, kad smo u knjizi posjetnika na Staničevoj koći našli ublježeno ime jednoga studenta, koji je došavši pred nekoliko dana ovamo iz Ljubljane, u bilješci primjetio: Sjajna smuka!

U Zagrebu, na kolodvoru, znaci su nas prigodom odlaska ismijavali gledajući nas, kako nosimo sa sobom bundice odnosno debele zimske kapute, a ovdje su nam i te kako dobro došli.

Od Triglavskoga doma pod Kredaricom pa sve nekako do Doliča išli smo po magli odnosno pod gustim oblacima. Od Doliča dalje imali smo sjajno vedro vrijeme. Uspon na Hribarice nije mi ni od prijašnjih putovanja po triglavskom masivu ostao u ugodnoj uspomeni. Ovaj put nam je svima taj uspon bio još teži, jer smo ga morali svladati po sklizavom snijegu. Meni se posebno sadašnji uspon usjekao u pamet, jer sam osim sebe u doslovnom smislu riječi na to sedlo dovukao našega malog suputnika, koji je gacajući cio dan po snijegu bio prilično iznemogao. Sve smo te napore međutim brzo zaboravili spustivši se u dolinu triglavskih jezera, kojom smo — tako reći šećući od jednog jezera do drugoga — pred večer stigli do koče pri Triglavskih Jezerih.

5. srpnja odosmo po krasnom vremenu mimo Črno Jezero (1340) niz Komarču do planinarskog hotela »Zlatorog« razgledavši naravno usput izvor i slap Savice. Putem sam slikao koču pri Triglavskih Jezerih sa jezerom te sa brdima u pozadini (slika u tekstu). Udaljivši se nešto od spomenute koče slikao sam nedaleko od ruskoga groba pogled prema jugu na brda na talijansko-slovenskoj granici (vidi sliku na prilogu) te konačno Črno Jezero (slika u tekstu).

Daniza tog (6. srpnja) odosmo iz Zlatoroga mimo Bohinjskog Jezera kroz Sv. Janez do Bohinjske Bistrice, odakle se vlakom odvezosmo do Bleda. Razgledavši malo Bled produžismo odmah dalje do Dobrave ne propustivši dakako tom prilikom da razgledamo divni Vintgar; iz Dobrave se vratismo željeznicom u Zagreb, kamo stigosmo 7. srpnja u jutro.

Ne mogu ovdje prešutjeti, kako nam je svima bilo žao, što se tako brzo moramo vraćati. Sjetimo se tom zgodom članka jednog našega znanca (ne ču mu odati imena), koji je pred više godina izšao u »Hrvatskom planinaru«, a u kojem je on gotovo pjesničkim zanosom opisao, kako su njemu i njegovim suputnicima planine, kroz koje su prolazili, postale, kad su ih upoznali, još draže, nego što su im prije toga bile; postale su im toliko drage, da bi — tako kaže naš znanac — najvoljniji zagrliti kamenje, koje izgrađuje te planine. Neka nam on u duhu oprosti, ali mi smo njegovu pjesničku zamisao proveli u djelo. Prije spusta niz Komarču zagrlismo svaki strasno po jedan kamen i tako se slikasmo.

Foto: Dr. Lj. Barić

U zanosu i strasnom zagrljaju...

da pomognem drugu, kojega je ogromna životinja sve češće napadala i strašnim lavežem, čineći velike skokove, nastojala da mu svojim zubima zahvati vrat. Drug je polako uzmicao i branio se nožem, ali ni za tren se nije smio ogledati, kuda uzmiče. Ja sam ga opet u pripravnosti slijedio. Iza druga stršio je nizak grm prema kojemu je on uzmicao.

Pazi... grm... zaviknuo sam.

Prekasno... Drug se srušio preko grma i pao na leđa. Brzo sam priskočio da svratim pažnju ogromnog psa na sebe i da sprječim njegov skok na oborenog druga, koji više nije bio u mogućnosti da se brani. Zamahnuo sam svojim nožem na psa, no on je izmakao i najednom sjeo pod neki grm. Rješenje tomu sam odmah našao. Pastir, koji je i sam više ličio na životinju nego na čovjeka i kojega je neobični lavež psa probudio iz slatkog sna, dignuo se kojih stotinu metara od nas iz grmlja i zviždajući i vičući nešto psu trčao brzo k nama. Drug je dотle već ustao i bijesno viknuo pastiru, što ne pazi na svog psa, koji ga je mogao rastrgati. Ovaj je opet nešto rekao u svoju obranu, zgrabio psa za kožu i držao ga, dok se mi nismo prilično udaljili.

Sve se to brzo i nenadano odigralo, da smo zaboravili na vrućinu, umor, žeđu i glad. Žurili smo se od tog opasnog grmovitog mjesta i tek kad smo se našli u malom selu, osjetili smo potrebu počinka i jela...

Usred velikog pjescovitog dvorišta stajala je malena kućica, uz čije zidove se stislo jato kokoši i u hlad kopalo po hladnom pijesku. Na jednom kraju dvorišta stajao je bunar, iz kojeg smo izvukli nešto mutne vode i utažili žeđ. Po dvorištu ležalo je nekoliko vojničkih kaciga iz vremena rata, koje su sad služile kao korita za vodu. Neke od njih bile su probušene tanetima, a u njima se nalazila hrana za kokoši. Kada smo pitali seljaka, kako to da ima te stvari kod kuće, odgovorio je da su svi seljaci pobirali razno oružje iza rata u okolici, te im ta ratna oprema sada služi za gospodarske svrhe.

Kupili smo od domaćina veliki komad kruha i uputili se dalje prema Sir Hanu, da potražimo prikladan hlad, gdje ćemo moći ručati i otpočinuti...

...Ogromni top je upravo ispalio metak u moju lijevu nogu, kada sam se baš poradi buke probudio i našao se u tami. Činilo mi se da još čujem jeku dalekih topova, o kojima sam upravo sanjao. U prvi mah nisam znao, gdje sam. Osjetio sam resku bol na donjem dijelu lijeve noge. Povukao sam nogu k sebi i začuo, kako je naglo odletio veliki obad, koji me je ubio u nogu, dok mi je virila ispod pokrivača. Uto se začuo opet jak pucanj, od kojega se potresao zrak. Zbacio sam sa sebe pokrivač, koji je služio kao zaštita protiv muha i na svoje veliko začuđenje opazio nad sobom, kako natmurenim nebom krstare munje. Svaki čas mogao se sasuti mlaz kiše na nas. Probudim druga, koji je još spavao i doskora smo se žirili k podnožju brda...

Bilo je već blizu mraka, kad smo stigli u žandarsku stanicu Sir Han, gdje smo bili ljubezno primljeni.

Iza večere pričao nam je zamjenik komandanta stanice, kako je pred dva dana ogroman medvjed odvukao velikog bivola u brdo. Uz to nam je spomenuo, da je tek nekoliko dana ovdje, a da je već dobio malariju. To nas je začudilo, jer smo čuli da zapadno od Vardara nema malarije.

Kako su svi kreveti bili zauzeti, morali smo si uređiti ležaje na podu u dežurnoj sobi, što nas nije ni najmanje smetalo, pošto smo bili navikli da spavamo na golim daskama. Dok smo još prostirali naše pokrivače na pod, opazio je moj drug, a i ja, na jednom kraju stola okruglu, bijelu pločicu kinina. No kako me nije to ni najmanje interesiralo, legao sam s najboljom voljom da zaspim. Moj

drug je još nešto popravljao i uređivao, a nato se i on spustio do mene na ležaj. Nekoliko časaka u sobi trajao je potpuni mir.

Tada se otvore vrata i u sobu stupa zamjenik komandira, koji se začudio što već spavamo. Tražio je nešto po stolu. Nakon uzaludnog traženja zovne jednog žandara,

— Stevo... gdje si mi to metnuo?

— Na stô, kaplare.

— Nema toga nigdje. Dodi ovamo...

Došao je i taj žandar. Slutio sam što uzaludno traže, a isto mora da je slutio i moj drug, koji je pokraj mene počeo da hrče. Znao sam da je budan, jer još nikad u snu nije hrkao.

— Ma čini mi se da sam ovdje metnuo.

— Eto pa ga nema.

Tražili su kinin, kojeg je oboljeli zamjenik komandira običavao svaku večer uzeti prije spavanja. Bio sam uvjeren da se ovaj puta kinin zabunio i zašao u želudac mog druga, koji se toliko prepao malarije da je progutao tudi kinin sa stola. Zato se sada činio da duboko spava. Nije mi preostalo drugo nego da i ja počнем sve jače hrkati, da uvjerim žandare da mi spavamo snom »pravednika«.

— Mora da ga uopće nisi metnuo tu!?

— Ma sve mi se čini da jesam.

— A pa vidiš da nisi. Ti si zaboravio danas. Tako je. A ne da ti se čini. Jel' da si ga zaboravio?

— Kaplare, mora da sam zaista zaboravio...

— E onda požuri da doneseš drugi.

Obojica su otišli. Naše hrkanje je ubrzo prestalo i mi smo zaista tvrdо zaspali...

Još je sunce spavalo iza Resanske doline, kad smo se uspinjali od Prespanskog Jezera na Galičicu. Slabi putić vodio je uzbrdo i strmo kroz šumu u selo Leskovac, koje leži na obronku nad Prespom. U selu smo uzeli svježe vode i pošli šumom dalje. Kad je sunce prigrijalo, nalazili smo se već pod vrhom i krijeplili se slatkim mlijekom u malom »bačilu«, kako ovdje zovu ovčarske katune.

Kako to brdo obiluje zvjerima, nose ovčari sobom na pašu puške. Dakako da to nisu nove, nego stare vojničke, možda i nadene puške. Vele da im često napadaju stada veliki medvjedi.

Oko dvjesto metara iznad nas nalazio se vrh Galičice (2200 m) sa trošmeđom (Grčka, Albanija, Jugoslavija). Dok smo se mi u bačilu odmarali, prošao je mimo nas dječak sa magarcem. On nam se ponudio, da će nas pričekati na drugoj strani brda i natovariti naše naprtnjače na magarca. Žurili smo se zato s jelom...

Prelazili smo na drugu stranu brda, otkuda nam je pao lijep pogled na Ohridsko Jezero i na njegovu okolicu. Potražili smo dječaka, koji je uz magarca u sav glas hrkao na travi čekajući nas. Probudili smo ga i krenuli nizbrdo. Dok je sa prespanske strane Galičica položita, dotele se na ohridsku stranu ruši okomitim stijenama. Preko tih stijena izgrađen je mali putić, koji na mnogo mjesta prelazi u stepenice, uklesane u stijenu. Preko njih koracao je magarac vrlo vješto, i ako je bio natovaren. Zadovoljno smo i mi koracali za njim gledajući krasnu okolicu. Sve bliže smo dolazili plavom jezeru. I kad je u Svetu Nau mu zazvonilo zvono, sjedili smo i mi za stolom u tom lijepom manastiru i ručali...

Dr. Mahmud Behmen

Dnevna štampa objavila je tužnu vijest, da je predsjednik Društva planinara za Bosnu i Hercegovinu dr. Mahmud Behmen 10. XI. ov. g. u Sarajevu preminuo. Ova prerana smrt uglednog planinara došla je neočekivano, i ako ga je duga bolest potpuno shrvala.

Pókojni dr. Behmen, po zanimanju odvjetnik, jedan je od najistaknutijih muslimanskih prvaka, rođen 1895. u Stocu u Hercegovini iz ugledne obitelji. Radi svoje dobrote uživao je opće simpatije svih društvenih slojeva, napose u planinarskim redovima, gdje je osim dužnosti predsjednika zauzimao i položaj I. potpredsjednika u Savezu planinarskih društava. Osobitih zasluga stekao je svojim uspješnim djelovanjem na planinarskom polju surađujući u Društvu planinara za B. i H. kao njegov dugogodišnji član i predsjednik zadnjih godina.

Prigodom svog dopusta u kolovozu bila mi je dužnost da posjetim dragoga Mašu, koji već 4 mjeseca nije radio u svojoj odvjetničkoj pisarni. Na čitavom tijelu opažalo se razorno djelovanje njegove bolesti, ali još uvijek u nadi da će krenuti na bolje, obećao mi je, da će, čim ozdravi, sa mnom krenuti na Čvrsnicu. To je bila nada, ali neispunjena...

U zajedničkoj suradnji na športskom i planinarskom djelovanju i kao osvjeđeni hrvatski nacionalista, uvijek se je odlikovao kao dobar drug, čestitoga karaktera i dobroga srca. Suradnja i u nacionalnom pogledu bila je živa, ali to neka ostane tajnom. Svaki njegov pohod Zagrebu bio je i za mene veselje, jer smo uvijek obnavljali uspomene iz lijepo proživljenih dana na našim bosanskim planinama.

A danas, kada Te nema više među živima, Tvoja susretljivost ostati će u analima Tvojih prijatelja nezaboravna, pa će Ti i u društвima biti sačuvana časna i trajna uspomena. Planinari i mnogobrojno građanstvo grada Sarajeva, mnogobrojni odličnici i predstavnici korporacija priredili su našem pokojnom Maši veličanstven ispraćaj do vječnog počivališta.

Tebi, dragi Mašo, i kao članu Hrvatskog planinarskog društva i dugogodišnjem preplatniku »Hrvatskog planinara« neka je pokoj vječni, a Tvoj humak na Grlića Brdu neka bude uvijek osvježen planinskim biljem, kao najvjernijim odrazom prirode, koju si toliko volio i ljubio!

Rahmetullahi alejhi, rahmeten vasiah!

Josip Plaček